

שמות

1. מדוע רש"י לא מפרש את "ויגדל משה" כפשוטו - שנעשה איש גדול?
2. מנין ש"גדולת" משה (השניה) היתה בזה "שמינהו פרעה על ביתו"
דוקא? | 3. ולמה כל כך חשוב לנו זה שמשה גדל בקומתו הגשמית?

”וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לְבַת פְּרֹעֹה וַיְהִי לָהּ לְבֵן
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתָהוּ.
וַיְהִי בַּיָּמִים הֵהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחִיו
וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרַיִם מִפְּנֵי אִישׁ עִבְרִי
מֵאָחִיו” (ב, י-יא)

רש"י

ויגדל משה - והלא כבר כתב 'ויגדל
הילד'; אמר רבי יהודה ברבי אילעאי:
הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו
פרעה על ביתו:

תמה בנחלת יעקב על רש"י:

”למה הביא זה המדרש, והוא אינו קרוב לפשוטו של מקרא - דפשוטו של מקרא,
שניהם הם לקומה: הראשון כמו 'ויגדל הילד ויגמל' לגבי יצחק, ששלמו ימי ההנקה,
ולפיכך 'ותביאהו לבת פרעה'; והשני שהגיע לכלל עשרים שנה שהוא זמן הגדלות!”

כלומר:

לכאורה כפל הלשון "ויגדל" מובן פשוטו כמשמעו, שבפסוק הראשון מדובר על כך שהילד גדל והפסיק לינוק מאמו - דבר שבדרך כלל זמנו כשהילד מגיע לגיל שנתיים¹ - ואז הביאתו אמו לבת פרעה;

ואילו בפסוק השני מדובר על גידול מאוחר הרבה יותר, כאשר משה הפך לאיש ממש, עד שנאמר בו "ויך את המצרי"², דבר שאינו מתאים ושייך בילד קטן.

ומעתה, מדוע הוצרך רש"י לחדש ש"ויגדל משה" מתייחס לגדולה במובן של שררה, "שמינהו פרעה על ביתו" - ולא פירש "ויגדל" במובנו הפשוט והרגיל?

"ויגדל" פעמיים - באותו הזמן

ונראה לבאר, שהקושי שעמד בפני רש"י הוא בלשון הכתוב "ויהי בימים ההם ויגדל משה" - שמזה מובן, ש"ויגדל משה" היה בסמיכות למה שנאמר בפסוק הקודם "ויגדל הילד".

ולכן אין לפרש ש"ויגדל משה" מתייחס לזה שגדל ונעשה לאיש, שהרי זה עתה גדל במובן שנגמל מיניקה, ואיך בזמן סמוך כבר גדל ונעשה לאיש?!

[ראה גם באר בשדה כאן: "אין לומר ש'ויגדל' הראשון היינו כשנגמל, והשני בהיותו בן עשרים שנים - דהא כתיב 'ויהי בימים ההם ויגדל', דמשמע דשניהם היו בזמן אחד"].

1. פרש"י וירא כא, ח.

2. פרשתנו ב, יב.

ומטעם זה לומד רש"י את שני ה"ויגדל" באופן מחודש - כלומר: החידוש אינו רק בפירוש "ויגדל משה" בפסוק השני, אלא גם בפירוש "ויגדל הילד" שבפסוק הראשון, ולפי חידוש זה יתיישב כיצד שניהם יכולים להיות בזמן סמוך, וכדלקמן.

"וגבה מאוד"

ויובן בהקדים הדיוקים בלשונו של רש"י - "הראשון לקומה, והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו":

(א) "הראשון לקומה" - כשילד נגמל משדי אמו, הרי הוא גודל בתחומים רבים, אבריו גדלים ומתפתחים לאורך ולרוחב והוא מתחיל להשתמש בכח הדיבור, בכח השכל וכו'. ומעתה, למה הדגיש רש"י דוקא את ה"קומה", כאילו דוקא פרט זה שמשוה גבה בקומתו הוא העיקר בעניננו?

(ב) "השני לגדולה, שמינהו פרעה על ביתו" - לכאורה, "ויגדל" מלמדנו על גדלות וחשיבות, אבל מנין שהיה זה דוקא בתחום "ביתו" של פרעה ולא בענין אחר?

[ובפרט, שמהמשך הפסוק - "ויגדל משה ויצא אל אחיו" - משמע שהגדלות של משה היתה בשייכות לאחיו בני ישראל. וכן איתא במדרש³: "מה היתה גדולתו, שיצא אל אחיו"].

אלא ביאור הענין:

בהשקפה ראשונה למדים שמיד כאשר נגמל משה, אז הביאו אותו לבת פרעה - שהרי כל הטעם שנתנה אותו בת פרעה לאמו היתה כדי שתניק אותו, ולכן מיד בסיום ימי היניקה לקחתו אליה (והיינו בגיל שנתיים לערך).

3. תנחומא באבער וארא יז. ילקוט שמעוני פרשתנו רמז קסו בסופו.

אמנם רש"י בא לשלול משמעות זו, והוא מחדש ש"הראשון לקומה", והיינו שבאמת הובא משה לבת פרעה מאוחר יותר, כאשר גדלה קומתו הרבה.

וההסברה בזה:

אף שבת פרעה נתנה את משה לצורך הנקתו בלבד, הנה סוף סוף כיון שבפועל הגיע משה לאמו יוכבד - בוודאי עשתה השתדלות להאריך את זמן שהותו אצלה.

וגם לאחר שנשלמו ימי היניקה מצאה הסברות ונימוקים המתקבלים על הלב שכדאי שהילד ישאר אצלה עוד, מחמת שכבר הורגל וקשור אליה, ותהיה קשה עליו הפרידה ממנה - כך שגם בת פרעה הסכימה שלטובת הילד כדאי שישאר עוד זמן בביתה של יוכבד.

אך כאשר הילד גדל עוד ונעשה גדול בקומתו (ונראה דהיינו לכל היותר כשהגיע לגיל י"א שנים או י"ב) - אז כבר לא היתה ברירה ביד יוכבד, ולא יכלה עוד לטעון שהילד כרוך אחריה, וממילא הוכרחה להחזירו לבת פרעה.

"ויגדל" - בבחינת קטנות

ומעתה מובן היטב גם המשך הכתוב בענין "ויגדל משה" - ומפרש רש"י, דהיינו "שמינהו פרעה על ביתו":

מלשון הכתוב "ויהי בימים ההם" מובן ש"ויגדל משה" היה בסמיכות להזמן שהובא אל בת פרעה (כאמור).

ובכן, כיון שמדובר על זמן שבו היה משה "ילד", ועדיין לא נעשה איש (וכדברינו לעיל, שנראה דהיינו לכל היותר בגיל י"א או י"ב), הרי לא מסתבר כלל לומר שימנה

פרעה ילד צעיר לחשיבות וגדולה כללית בעניני ממלכת מצרים, ובפרט שמינוי כזה לא יתקבל בטוב על ידי השרים החשובים שגדולים ממנו בשנים הרבה⁴.

ולכן מדייק רש"י שגדולתו של משה התבטאה בזה שפרעה מינהו "על ביתו" בלבד, והיינו, שהיה זה מינוי פרטי על עניני הבית ותו לא; ואף שגם בזה יש חידוש - בהיות משה צעיר ועדיין לא נעשה "איש" - הרי מחמת חביבותו של משה בעיני בת פרעה ("ויהי לה לבן"), הסכים פרעה לעשות רצון בתו ונתן למשה מינוי וגדולה בתוך ביתו.

ויש להוסיף, שבזה תתבאר הדגשת הכתוב "ויגדל משה" (שלכאורה תיבת "משה" מיותרת היא, שהרי מתוך המשך הענין זה מובן מאליו⁵):

בכלל, כשמדגישים שם מסויים הרי זה מורה על חביבות וחשיבות⁶. ובפרט בנידון דידן, השם "משה" היה חביב במיוחד אצל בת פרעה, שהזכיר לה את המאורע שבו "מן המים משיתיהו".

וזו איפוא הכוונה בהלשון "ויגדל משה" - שמחמת חביבותו של "משה" בעיני בת פרעה, לכן פעלה אצל אביה שיתן לו גדולה ושררה ("ויגדל") בעניני הבית שבו נשמע קולה, וק"ל.

4. ולהעיר ממה שמצינו במלכי בית דוד שנתמנו למלכים בגיל צעיר ביותר, וכמו "בן שבע שנים יהואש במלכו" (מלכים-ב יב, א. דהי"ב כד, א), "בן שמונה שנה יאשיהו במלכו" (מלכים-ב כב, א. דהי"ב לד, א-ג) - אבל שם היו בני המלך הקודם ומשושלת בית דוד כו', ולכן אין לדמות לנידון דידן. ואכמ"ל.

5. ראה גם משכיל לדוד.

6. וכעין דברי רש"י בריש פרשתנו: "מנאן בחייהו בשמותן .. להודיע חיבתן".